

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Коростельова В.Б.

викладач,

Слов'янський енергобудівний технікум;

аспірант,

Донбаський державний педагогічний університет

СУТНІСТЬ СІМ'Ї ТА ЇЇ ФУНКЦІЇ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ

Сім'я є однією з найперших ланок у навчально-виховному процесі і має неабиякий вплив на формування особистості підлітків та їх поведінки. За сучасної економічної та політичної ситуації українські сім'ї зазнають серйозних матеріальних і морально-психологічних труднощів та випробувань. Таким чином, сімейні цінності або зовсім втрачаються, або видозмінюються, що є відображення кризових явищ суспільства у функціонуванні сім'ї як соціального інституту. Наслідком соціальних перетворень є зростання проявів адиктивної поведінки молодого покоління.

Проблему адиктивної поведінки та її профілактики, у тому числі на рівні роботи з батьками, присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Визначення адиктивної поведінки, її характеристика, класифікація описані в наукових роботах А. Гоголевої, М. Гріффітса, А. Єгорової, В. Лоскутової, К. Янга. Наукові роботи І. Зверєвої, Я. Коменського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського присвячені визначенню ролі сім'ї у житті людини та у вихованні дітей. Різні типи сімей, особливості їх виховного потенціалу були предметом дослідження у наукових працях Т. Алексеєнко, А. Антонової, Г. Лактіонової, С. Шуман та ін. Вплив внутрішньосімейних взаємин на розвиток та формування особистості розкрито у працях О. Вишневського, В. Кравця, Я. Мамонтова, Я. Чепіги. Сутність і закономірності взаємодії батьків і дітей у сучасних умовах стали предметом наукових пошуків К. Журби, Т. Кравченко, В. Постового, О. Хромової. Л. Маценко, М. Мацьковський, Г. Навайтіс, І. Трубавіна, А. Харчев вивчали питання сутності функцій сім'ї.

Ми вважаємо, що означена проблема у сучасній науці розроблена недостатньо.

Метою нашої статті є теоретично проаналізувати сутність поняття «сім'я» та узагальнити функції сім'ї як фактор формування адиктивної поведінки молоді.

Самим першим соціальним інститутом щодо розвитку та становлення особистості дитини є сім'я. А. Харчев тлумачить термін «сім'я» – як історичну систему взаємних стосунків між подружжям, батьками та дітьми, мала соціальна група члени якої пов'язані шлюбними та кровними зв'язками, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю, спільними зусиллями з реалізації соціальних потреб членів сім'ї, реалізації потреб суспільства у фізичному та духовному відтворенні нових поколінь» [7, с. 79].

На думку І. Трубавіної, «Сім'я – це соціально-педагогічний інститут та особлива соціальна система, яка є підсистемою суспільства і включає в себе інші підсистеми (членів сім'ї); це мала соціальна група, первинний контактний колектив. Усе це дозволяє говорити про такі її ознаки, як шлюбні, міжпоколінні, кровні, встановлені зв'язки між членами сім'ї; родинні почуття, почуття безпеки, захищеності, любові, поваги; спільний побут і проживання членів сім'ї; наявність певних функцій у суспільстві (видів життєдіяльності сім'ї), прав сім'ї в суспільстві й прав членів сім'ї в родині, обов'язків членів сім'ї стосовно один одного та відповідальність перед суспільством за своїх членів» [6].

Нам імponує визначення сім'ї, яке запропонував А. Антонов «Сім'я – це заснована на загальносімейній діяльності спільність людей, пов'язаних узами подружності-батьківства-родинності, яка завдяки цьому здійснює відтворення населення і спадковість сімейних поколінь, а також соціалізація дітей і підтримання існування членів сім'ї» [1, с. 661]. В даному визначенні автор враховує всі етапи існування сім'ї, а також її найважливіші функції через які реалізується життєдіяльність [3].

Розглянемо більш детально функції сучасної сім'ї, які є досить багатогранними. В науковій літературі пріоритетними є:

- репродуктивна (продовження людського роду);
- економічна (бюджет сім'ї, організація споживчої діяльності, участь у суспільному виробництві, набуття професії, відновлення втрачених на виробництві сил);
- комунікативна, (створення сприятливого сімейного мікроклімату, внутрісімейне спілкування, взаємостосунки сім'ї з мікро- і макросередовищем, контакт із засобами масової інформації, літературою, мистецтвом);
- виховна (формування особистості дитини, передача їй соціального досвіду);
- рекреативна (організація дозвілля та відпочинку) [2, с. 233].

М. Мацьковський основні функції сучасної сім'ї доповнює наступними:

- господарсько-побутовою (забезпеченість житлом, ведення домашнього господарства, організація побуту);
- соціально-статусною (відтворення соціальної культури);
- емоційною (можливість кожного в задоволенні таких потреб як любов, емоційна близькість, розуміння і повага, визнання тощо, емоційна стабільність сім'ї);
- сексуальною (сексуальний контроль, відтворення сексуальних потреб);
- сферою первинного соціального контролю (регулювання відносин між членами сім'ї, в тому числі реалізація влади та авторитету, відповідальність членів сім'ї);
- функція психологічного захисту (надання матеріальної та фізичної допомоги непрацездатним або літнім родичам, яка полягає в забезпеченні почуття стабільності, безпеки, емоційної рівноваги, а також умов для розвитку особистості всіх членів) [4].

Важливою особливістю функцій сім'ї є комплексність. На думку Г. Навайтис, «Кожна потреба, яку задовольняє сім'я, може бути задоволена і без неї, але тільки сім'я дозволяє задовольнити їх в комплексі, який у разі

збереження сім'ї не може бути роздроблений або розподілений між іншими людьми» [5].

Отже, ми розглянули основні форми життєдіяльності сім'ї, її функції. Як видно із вищезазначених суджень, всі функції між собою тісно пов'язані. Порушення якої-небудь функції або декількох функцій надає сім'ї характер дисфункціональної.

Сім'я один із найважливіших факторів, який відіграє велику роль у формуванні морально-ціннісних орієнтацій особистості і має не абиякий вплив щодо виховання молодого покоління. Сім'я – це заснована на загальносімейній діяльності спільність людей, пов'язаних узами подружності-батьківства-родинності, яка завдяки цьому здійснює відтворення населення і спадковість сімейних поколінь, а також соціалізація дітей і підтримання існування членів сім'ї.

Під функціями ми розуміємо способи вияву активності, життєдіяльності сім'ї та окремих її членів.

При комплексному виконанні основних функцій (репродуктивна, економічна, комунікативна, виховна, рекреативна, господарсько-побутова, соціально-статусна, емоційна, сексуальна, сфера первинного соціального контролю, функція психологічного захисту), сім'я повинна створювати умови для гармонійного розвитку молоді.

У соціально-педагогічній роботі з сім'ями обов'язково потрібно враховувати функції сім'ї, їх порушення, як можливий наслідок дисфункціональності сімей, і відповідно розробляти соціально-педагогічні технології щодо профілактики залежної поведінки підлітків.

Список використаних джерел:

1. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи. – М.: МГУ, 1996. – 304 с.
2. Зацепин В.И. Молодая семья: социально-экономические, правовые, морально-психологические проблемы / [сост. В. И. Зацепин]. – К.: Изд-во «Україна», 1991. – 314 с.
3. Лукашевич М.П. Соціологія сім'ї: теорія і практика: навчальний посібник. – К.: ІПК ДСЗУ, 2012. – 186 с.
4. Маценко Л.М. Педагогіка сімейного виховання: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп., перероб. – К.: НАКККіМ, 2011. – 293 с.
5. Навайтис Г. Семья в психологической консультации / Г. Навайтис. – М.: Московский психолого-социальный институт, 1999. – 224 с.
6. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. / Трубавіна І.М. – К.: [ДЦССМ], 2002. – 132 с.
7. Харчев А.Г. Брак и семья в СССР / Харчев Анатолий Георгиевич. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Мысль, 1979. – 367 с.